

OLENA PERNAK¹

KUL LUBLIN

Сучасні виклики подружньо-сімейного життя в Україні. Пастирська перспектива Римсько-Католицької Церкви

Treść: Вступ; 1. Навчання Церкви стосовно комуністичної ідеології; 2. Відповідь Церкви на ідеї постмодернізму; 3. Церква і глобалізація; Закінчення; Резюме; Summary: *Contemporary challenges of married and family life in Ukraine. Pastoral perspective of the Roman Catholic Church*; Streszczenie: *Współczesne wyzwania życia małżeńsko-rodzinnego w Ukrainie. Perspektywa pastoralna Kościoła rzymskokatolickiego*; Бібліографія.

Ключові слова: подружжя, сім'я, виклики, комунізм, постмодернізм, глобалізація.

Keywords: marriage, family, communism, postmodernism, globalization.

Słowa kluczowe: małżeństwo, rodzina, komunizm, postmodernizm, globalizacja.

Вступ

Сімдесят років тоталітарного марксизму-ленінізму в республіках Радянського Союзу позначилися не тільки на зовнішньому спустошенні та безладі в Україні, а й на ментальності та серцях людей. Боротьба з релігією, витіснення Бога з особистого та суспільного життя призвело до того, що

¹ Autorka pochodzi z archidiecezji lwowskiej, jest absolwentką Instytutu Teologicznego im. św. Józefa Bilczewskiego we Lwowie-Brzuchowicach. Artykuł powstał na podstawie niepublikowanej pracy magisterskiej pt. *Przemiany kulturowe wyzwaniem dla katolickiej formacji nupturientów* napisanej na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie. Obecnie uczestniczka Teologicznego Studium Licencjackiego KUL w zakresie duszpasterstwa rodzin. ORCID: 0009-0002-2446-3117.

багато людей почало жити згідно з власною мораллю, власними нормами поведінки. Однак коли людина „звільняє себе від Божих законів, вона не стає свободнішою, а навпаки – часто сама є причиною різного роду поневолення, морального й духовного занепаду. В людині губиться відчуття морального зла як гріха, а почуття вини вважається пережитком минулого”².

Нові часи принесли нові виклики. У постіндустріальний період поширився інституціональний та ідейний плюралізм, коли кожна інституція має своє бачення правди, і світ став своєрідним торговцем ідей, а також форматором різних суспільних, економічних, ліберальних орієнтацій³. Секуляризм, що проголошує гуманізм, цілковито відірваний від Бога, зосереджений на культурі дії та продукції, zdeформований споживацтвом і приємністю, сприяє вкоріненню такого стану у світі. Етичний релятивізм, гедонізм, утилітаризм, лібералізм, анархізм мають великий вплив на втрату віри, насильство, злочинність, легко виправдану брехню, крадіжки, подружню зраду, а також сприяють щоразу більшій кількості розлучень та патологічному функціонуванню сім’ї. Крім цього, вони несуть безпосередню загрозу життю, як наприклад, пропагуючи евтаназію чи аборти⁴.

У статті буде вказано на ті виклики сьогодення, з якими стикаються подружжя і сім’ї, насамперед в Україні, а також навчання і відповідь Церкви стосовно цих викликів. Спершу буде представлено ставлення Католицької Церкви до комуністичної ідеології та її вплив на формування особистості людини, функціонування подружжя і сім’ї, а також роль держави у житті її громадян та всього суспільства. Крім цього, будуть розглянуті ідеї постмодернізму, зокрема у таких його культурних тенденціях як плюралізм, релятивізм і споживацтво, а на завершення – проаналізовано проблему негативного впливу глобалізації на подружнє та сімейне життя українців.

1. Навчання Церкви стосовно комуністичної ідеології

Католицька Церква, зокрема на цьому наголошував папа Пій XI, вважала більшовицький атеїстичний комунізм варварством і жахіттям, великою небезпекою, націленою на руйнування суспільного ладу і нищення основ християнської цивілізації⁵. Діяльність комуністичного режиму була

² Г. Кришталь, *Моральне виховання в сім’ї як можливість виходу з антропологічної кризи*, „Вісник Інституту родини і подружнього життя УКУ” 5 (2007), с. 39.

³ Пор. М. ZAJĄC, *Wyzwania współczesnej rodziny*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 3 (2014), с. 78.

⁴ Пор. Г. Кришталь, *Моральне виховання в сім’ї як можливість виходу з антропологічної кризи*, с. 41.

⁵ Пор. Pius XI, *Encyklika Divini Redemptoris*, п. 3, <https://www.ekai.pl/dokumenty/encyklika-divini-redemptoris/> [14.09.2023].

тісно пов'язана з обмеженням свободи. Тиск з боку держави – це один із основних важелів, який зазіхає на свободу та гідність людини. І такий тиск у радянському суспільстві здійснювали у всіх сферах життєдіяльності людини, від державних до особистісних. Револьюційна комуністична мораль виявлялася нещадною до живої конкретної людини, яку вважали лише цеглиною, потрібною для будівництва комуністичного суспільства⁶.

Пій XI, аналізуючи в енцикліці *Divini Redemptoris* обмеження свободи, вказував, що комунізм позбавляє людину свободи, забирає у людської особистості всю її гідність, за особистістю не визнає ніяких прав індивідуума стосовно до колективу, не зважає на природний закон⁷. У стосунках між людьми комуністи сповідують принцип абсолютної рівності, відкидаючи будь-яку єрархію і божественно встановлену владу, також і батьківську⁸.

Проте, втручаючись у життя сім'ї, держава завдає їй великої шкоди. Безперечно, якщо сім'я перебуває в злиденному стані, який сама не в змозі подолати, тоді влада зобов'язана їй допомогти, адже родина – це частина суспільного організму. Як і тоді, коли сім'я переживає серйозні конфлікти, влада мусить подбати про справедливість, бо це – захист і опіка її громадян. Проте далі держава не може піти. Вона не може знівечити чи абсорбувати у сім'ї батьківську владу, що походить із самого людського життя. Діти є частиною батька і ніби поширенням його батьківської особи, вони входять у суспільство не самі собою, а через сім'ю, в якій народилися. Отже, соціалістичний лад, замінюючи опіку батьків опікою держави, виступив проти природної закономірності і порушив єдність родини⁹.

Відповідаючи на питання про надмірне втручання держави в життя особи та сім'ї, папа Лев XIII зазначав, що це несправедливо, коли громадян і їхні сім'ї поглинає держава. Справедливість – це дати стільки незалежності, скільки це можливо, щоб зберігати і шанувати спільне добро та права інших. Керівники держав мають дбати про спільноту і її частини. Оскільки політична влада походить від Бога Творця і є немовби участю у Божій суверенності, тому ця влада має з батьківською турботою піклуватися не тільки про весь всесвіт, а й про окремі сотворіння. Отже, коли на суспільство чи на якусь його частину спаде лихо, яке не можна жодним способом виправити чи

⁶ Пор. В. Попков, М. Бердяєв про національну російську інтерпретацію марксистської концепції революції (досвід герменевтичного аналізу), „Політичне життя” 4 (2019), с. 49.

⁷ Пор. Pius XI, Енцикліка *Divini Redemptoris*, п. 3

⁸ Пор. Там само, п. 10.

⁹ Пор. Лев XIII, Енцикліка *Rerum novarum*, п. 11, https://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi_hrici/nauka_cerkvy/2391-rerum-novarum-nov-rech-enciklka-papi-leva-h.html [14.09.2023].

перешкодити йому, – тоді обов’язково має діяти держава¹⁰.

Особистість і сім’я – це найголовніші мішені, на який посягнула соціалістична держава. Позбавляючи людське життя будь-яких священних чи духовних рис, доктрина комунізму перетворила подружжя і сім’ю в чисто штучний і цивільний інститут, результат певної економічної системи. За радянських часів вважали, що не існує шлюбних уз юридично-моральної природи, які не підлягають волі людини або колективу. Отже, соціалістична система відкинула те, що прив’язувало жінку до сім’ї та дому, і як основний принцип проголосила її емансипацію. Жінку відірвали від сім’ї та турботи про дітей, щоб кинути в суспільне життя і колективне виробництво на тих самих умовах, що і чоловіка. Піклування про дім і дітей взяв на себе колектив. Врешті-решт батькам відмовили у праві виховувати дітей¹¹.

У документах Другого Ватиканського Собору питання про вагомість виховання в житті людини та його вплив на розвиток особистості займає важливе місце. У декларації про християнське виховання зазначено, що оскільки батьки дали життя своїм дітям, вони мають обов’язок їх виховувати, тож слід їх визнати першими й головними вихователями. Цей обов’язок є такий важливий, що коли батьківського виховання бракує, складно його замінити чимось іншим. У документі також наголошено, що саме на батьках лежить обов’язок створити в сім’ї таку атмосферу, оживлену любов’ю й пошаною до Бога і людей, яка б сприяла повноцінному особистому та соціальному вихованню дітей. Сім’я є першою школою суспільних чеснот, потрібних кожній спільноті. Найбільше ж у християнській сім’ї, збагаченій благодаттю й обов’язком, що випливає зі святого подружжя, треба змалку навчати дітей пізнавати й шанувати Бога та любити ближнього, згідно з вірою, яку вони отримали у хрещенні¹².

В апостольському повчанні *Familiaris consortio* Папа Іван Павло II знову нагадав про важливу роль батьків у вихованні дітей. Він, зокрема, наголосив, що батьки, чисю першою і невіддільною справою та правом є виховання дітей, мають мати свободу у виборі школи¹³. А керівники шкіл чи інших виховних установ ніколи не повинні забувати, що саме Бог установив батьків найпершими і головними вихователями дітей, і їхні права у всій повноті

¹⁰ Пор. Там само, п. 28

¹¹ Пор. Pius XI, *Encyklika Divini Redemptoris*, п. 11

¹² Пор. Другий Ватиканський Собор, Декларація про християнське виховання *Gravissimus educationis*, в: М. ПЕТРОВИЧ (ред.), *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі*, Львів 2014, п. 3.

¹³ Пор. Там само, п. 6

є вагомим¹⁴. Папа дуже чітко вказує на невіддільний вплив та підтримку з боку Церкви у вихованні дитини. А якщо у школах змушують вивчати суперечні християнству ідеології, то сім'я – разом з іншими сім'ями, за змогою і через посередництво сімейних об'єднань – мають з усією мудрістю та всіма силами допомагати молоді витривати у вірі. У такій ситуації сім'ї потрібна особлива допомога з боку душпастирів, які повинні пам'ятати, що батьки мають право доручати своїх дітей церковній громаді¹⁵.

З огляду на послідовну й активну антирелігійну політику радянської влади впродовж усього часу її функціонування, кількість релігійних обрядів життєвого циклу (хрещення, вінчання, поховання) невпинно зменшувалася. Закриття і знищення храмів, монастирів, переслідування духівництва і чернецтва на теренах України призвело до занепаду релігійного життя. Це були трагічні наслідки тоталітарного режиму, які позбавили людей можливості практикувати свою віру, приступати до таїнств і розвивати своє духовне життя¹⁶.

Сім'я – це інституція, що походить від Бога, тому неможливість прийняти таїнство подружжя за часів соціалізму для багатьох християн було трагедією¹⁷. Радянська влада декретом Про громадянський шлюб, дітей і про введення книг актів громадянського стану визначила подружжя як вільний союз двох рівноправних громадян, що пов'язані між собою взаємними правами та обов'язками виключно процедурою укладання громадянського шлюбу, здійсненого у відповідних місцях реєстрації шлюбів. Водночас церковні шлюби втратили будь-яке юридичне значення і опинилися поза законом¹⁸.

Однак будь-який союз чоловіка і жінки, який не є таїнством, не має сили та природи справжнього подружжя, хоч і укладений згідно з державними законами. Це тільки співжиття за взаємною згодою на підставі цивільного кодексу¹⁹. У католицькому розумінні, подружжя – це союз чоловіка і жінки. Цим союзом чоловік і жінка формують спільноту всього життя, яка за своєї природою скерована на добро подружньої пари і на народження та виховання

¹⁴ Пор. Іван Павло II, Апостольське повчання *Familiaris consortio*, п. 53, <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/familiaris-consortio-1981.html> [14.09.2023].

¹⁵ Пор. *Там само*, п. 40.

¹⁶ Пор. В. Войналович, Н. Кочан, *Релігійний чинник етнополітичних процесів у Галичині: Повоєнна радянська доба і сучасність*, Київ 2018, с. 137.

¹⁷ Пор. Р. Лаба, *Замах на родину*, Київ 2018, с. 31.

¹⁸ Пор. К. П. Ігнатова, І. В. Пятницькова, *Радянське сімейне законодавство 1917-1937 рр.*, „Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса” 11 (2019), т. 2, с. 27.

¹⁹ Пор. І. Гадьо, *Сім'я у задумі її Творця*, Львів 2019, с. 75.

потомства. Ісус Христос підніс подружжя до гідності таїнства. Він дає силу чоловікові та жінці досягти святості у подружньому стані, оберігаючи їх і зміцнюючи небесною благодаттю, яку так щедро дарують Його заслуги²⁰.

Водночас занепокоєння викликають ситуації, коли християни, маючи таку можливість, з ідеологічних чи практичних мотивів воліють брати цивільний шлюб, відкидаючи або принаймні відкладаючи релігійний. Безумовно, їхні ситуації не можна порівнювати зі звичайним співжиттям без будь-якого зобов'язання. Такі подружні пари, стараючись про визнання їхньої злуки з боку держави, виявляють готовність до сімейних зобов'язань. Проте Церква не схвалює таку ситуацію, оскільки співжиття без Божого благословення – це свідоме перебування у гріху. Попри те, що Церква ставитиметься до таких пар з великою любов'ю і робитиме все можливе, щоб вони впорядкували свою ситуацію на християнських засадах, вона не зможе допустити їх до святих тайн²¹.

Аналізуючи період радянської влади, зокрема функціонування сім'ї в Радянському Союзі, можна побачити, які це мало згубні наслідки для духовного розвитку особистості, заснування сім'ї, формування суспільства та майбутніх поколінь загалом. Згідно з навчанням Церкви, держава ніколи не має права повністю домінувати над суспільством і кожною окремою людиною, як це відбувалося за часів комунізму. Держава повинна турбуватися про своїх громадян, їхній добробут і сім'ї, проте ніколи своїми діями не може позбавляти їх гідності людської особи з огляду на духовну і безсмертну душу, якою кожного обдарував Бог.

2. Відповідь Церкви на ідеї постмодернізму

Християнину дуже важливо навчитися орієнтуватися у світі підміни понять і відвертих маніпуляцій. Небезпечним і загрозливим є те, що в ХХІ столітті замало виявляються саме ті консервативні ідеї, що їх завжди вважали вічними: релігійність, захист сім'ї та моралі, збереження своєї національної ідентичності. У сучасному світі домінує гріх, а тому охочих зламати та побороти навіть найсильнішу християнську гегемонію є чимало. Проте це не означає, що світоглядним противникам треба сприяти. Навпаки, якісне представлення християнської та консервативної позиції на тлі інших поглядів завжди матиме перевагу, адже це діє і забезпечує життєздатність суспільства²².

²⁰ Пор. Там само, с. 74.

²¹ Пор. Іван Павло II, Апостольське повчання *Familiaris consortio*, п. 82

²² Пор. М. Чорна, *Плюралізм та релятивізм*, <http://c4u.org.ua/plyuralizm-ta-reliatyvizm/> [13.09.2023].

У такому контексті варто звернути увагу на два подібні, але, водночас, різні поняття: плюралізм та релятивізм, які мають неабиякий вплив на духовну формацію особистості, сім'ї, суспільства загалом. Якщо плюралізм передбачає висвітлення різних позицій, кожна з яких претендує на істинність, принаймні частково, то релятивізм нівелює саму ідею об'єктивності та істини як насильницьку і нетолерантну²³.

Святий Іван Павло II у своєму навчанні наголошував, що всі людські проблеми, про які найчастіше дискутують і які по-різному розв'язують у сучасних моральних дослідженнях, тісно пов'язані, хоча й різними способами, з основним питанням – свободою людини²⁴. Натомість релятивізм є дуже хитрою стратегією зла. Людина вважає, що вона вільна, а отже, може робити все, що захоче. Перше, що виникає з такого світогляду – це абсолютна свобода у стосунках, тобто абсолютний релятивізм. Пропагуючи таку свободу, світ, зокрема, заперечує суть подружжя, яке полягає у цілковитій вірності одне одному аж до смерті²⁵.

Загострене почуття гідності та унікальності людської особи і повага до сумління на його шляху до правди, безперечно, належать до позитивних досягнень сучасної культури. Однак іноді трактування цього погляду занадто відхиляється від правди про людину як Боже творіння і образ Бога, тому потребує виправлення та очищення у світлі віри²⁶. Згідно з принципами релятивізму, всяке знання порівняно неусталене, суб'єктивне, залежить від людини. Це веде до заперечення об'єктивності пізнання взагалі, до агностицизму. Отже, людина стає абсолютним критерієм пізнання, від неї залежить, що добро, а що зло, як треба поводитися, а як ні. І така позиція веде до неправильного розуміння свободи²⁷.

Свобода вимагає відкритості душі та готовності до самозречення, вимагає пильності і відваги. Якщо хтось пізнав, що таке свобода, він пізнав любов. Свободу не можна тільки мати та використовувати. Її невпинно треба здобувати за допомогою правди. Свобода містить зрілу відповідальність людських сумлінь, які з тієї самої правди виникають. Її можна використати добре або погано, для правдивого або фальшивого, уявного добра²⁸. Тому

²³ Пор. Там само.

²⁴ Пор. ІВАН ПАВЛО II, Енцикліка *Veritatis splendor*, п. 31, <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/veritatis-splendor-1993.html> [14.09.2023].

²⁵ Пор. Р. ЛАБА, *Замах на родину*, с. 38-39.

²⁶ Пор. ІВАН ПАВЛО II, Енцикліка *Veritatis splendor*, п. 31.

²⁷ Пор. Р. ЛАБА, *Замах на родину*, с. 43

²⁸ CENTRUM MYŚLI JANA PAWŁA II, *List od Jana Pawła II o wolności*, <https://www.centrumjpp2>.

треба критично поставитися до деяких тенденцій сучасного морального богослов'я, виявивши правильне, корисне та цінне в них, але водночас помітити небезпеку двозначності та помилки, тобто розглядати їх у світлі фундаментального принципу залежності свободи від правди, про який так чітко та авторитетно каже Христос: „Пізнаєте правду, і правда визволить вас” (Йн 8, 32)²⁹.

В енцикліці *Veritatis splendor*, де порушено фундаментальні питання морального вчення Церкви, вказано на той момент, коли людина пішла у неправильному напрямі, а саме тоді, коли відкинула наказ Бога: „З усякого дерева в саду їстимеш; з дерева ж пізнання добра й зла не їстимеш, бо того самого дня, коли з нього скуштуєш, напевно вмреш” (Бут 2, 16-17). Цей біблійний образ навчає, що людина не має влади вирішувати, що є добро, а що зло. Таку владу має лише Бог. Безперечно, людина є вільною, проте ця свобода не є необмеженою. Вона повинна зупинитися перед „деревом пізнання добра і зла”. Отже, людина має жити згідно з моральним законом, і саме в цьому реалізується її свобода³⁰.

Святий Іван Павло II, порівнюючи дар свободи і сваволю, наголошував: „Дар свободи. Важкий дар людської свободи, який утримує нас між добром і злом. Між порятунком і неприйняттям. Свобода, однак, може перерости в сваволю. А сваволя – як ми також знаємо з власної історії – може обдурити людину появою ‘золотої свободи’. На кожному кроці ми спостерігаємо, як свобода стає закваскою різного ‘рабства’ людини, людей та суспільства. Неволя гордості і рабство жадібності, і рабство чуттєвості, і рабство ревнощів, рабство лінощів... і рабство егоїзму, ненависті... Людина не може бути посправжньому вільною, як тільки через любов”³¹.

Проте, як колись, так і нині, люди спотворюють і позбавляють сенсу поняття любові. Тому з'явилася потреба поєднати любов і правду не лише в напрямі, на який вказав апостол Павло: *veritas in caritate* (пор. Еф 4,15), а й у зворотному, що доповнює попередній, тобто *caritas in veritate*. Розглядаючи поняття правди, Папа Бенедикт XVI навчав: „Правду треба шукати, знаходити та висловлювати в ікономії любові, але й любов, зі свого боку, потрібно розуміти, приймати і практикувати у світлі правди. Так ми не

pl/list-od-jana-pawla-ii-owolnosci [13.09.2023].

²⁹ Пор. ІВАН ПАВЛО II, Енцикліка *Veritatis splendor*, п. 34.

³⁰ Пор. *Там само*, п. 34-35

³¹ ІВАН ПАВЛО II, *Проповідь під час Святої Літургії у Ченстохові 13 червня 1987 року*, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/homilies/1987/documents/hf_jp-ii_hom_1987_0613_messa-czestochowa.html [14.09.2023].

лише послужимо любові, просвітленій правдою, а й допоможемо відновити істинне розуміння правди, показуючи її силу переконувати та свідчити у конкретному суспільному житті. А це важливо в нинішньому суспільному і культурному середовищі, яке робить правду відносною, ставлячись до неї часто з байдужістю та неохоче визнаючи її існування”³².

І саме постмодерністична концепція правди про людину є найбільшою сучасною загрозою для християнського бачення подружжя і родини. Сумнівні правди про людину і відкидання єрархії цінностей сприяє зміщенню тенденцій до крайнього лібералізму. Тому багато драматичних моральних проблем, з якими стикається сім'я, пов'язані з ліберальним стилем життя, який сьогодні активно пропагують і вбачають у ньому „визволення” та рецепт на прекрасне і щасливе життя³³. Сучасна людина не хоче усвідомлювати, що умовою свободи є панування над собою. Натомість постмодернізм пропонує анархічну, бездумну та деструкційну „свободу”. Така свобода полягає у потягах й інстинктах, у виборі того, що легше, а не того, що цінніше³⁴.

Людина покликана до свободи, проте немає свободи без відповідальності та любові до правди. Христос вчить, що найдосконалішою виявом свободи є любов, яка зрікається себе і служить. Насправді вільний той, хто обмежує себе. Те, що на перший погляд виглядає обмеженням, насправді може виявитися справжньою свободою³⁵.

Однак сучасний світ, керуючись протилежними цінностями, пропонує утилітарний стиль життя, що отожднює добро з користю, а зло – зі шкодою, тобто користь стає основою моральності та критерієм людських вчинків³⁶. Утилітаризм – це цивілізація результату, користі, цивілізація речей, а не людей, цивілізація, в якій люди стають предметом вжитку, коли їх використовують як речі. Так жінка може стати предметом для чоловіка, діти – перешкодою для батьків, а сім'я – інституцією, що обмежує свободу своїх членів. Великою загрозою і небезпекою для любові, і загалом для цивілізації любові, є егоїзм, і не тільки однієї людини, а й егоїзм пари³⁷.

³² БЕНЕДИКТ XVI, Енцикліка *Caritas in veritate*, п. 2, <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/03/caritas-in-veritate-xvi-2009.html> [14.09.2023].

³³ Пор. М. KRÓLCZYK, *Realizacja podstawowych celów małżeństwa w kontekście współczesnych uwarunkowań społeczno-kulturowych*, Kraków 2018, с. 78-79.

³⁴ Пор. Там само, с. 79.

³⁵ CENTRUM MYŚLI JANA PAWŁA II, *List od Jana Pawła II o wolności*

³⁶ М. Г. ТОФТУЛ, *Утилітаризм*, в: Той самий, *Сучасний словник з етики*, Житомир 2014, с. 359.

³⁷ Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Лист до сімей Святішого Отця Івана Павла II з нагоди року сім'ї 1994*, Київ 1994, с. 40.

Загрозою для подружньої та сімейної любові є також індивідуалізм, що тісно пов'язаний з егоїзмом. Індивідуалістичне ставлення до життя – це відкидання здатності безкорисливо дарувати себе. У постмодерністському суспільстві крайній індивідуалізм став своєрідною модою, коли мета людини полягає у нагромадженні матеріальних благ усіма можливими способами. Вона більше не здатна до солідарності, до життя у спільноті, до контакту з Богом. Індивідуалізм – це таке розуміння свободи, коли людина робить тільки те, що хоче, відкидаючи об'єктивну правду. Індивідуалізм стає егоцентричний та егоїстичний, шукаючи утилітарне щастя, яке базується на задоволенні та заспокоєнні різних бажань³⁸.

До уваги потрібно взяти щоразу більшу загрозу крайнього індивідуалізму, який знецінює родинні зв'язки і призводить до трактування кожного члена сім'ї як окремого острова. Так сім'я може перетворитися на тимчасове пристанище, до якого приходять тоді, коли воно здається вигідним або щоб домогтися своїх прав, а стосунки залежатимуть від тимчасових мінливих бажань і обставин. Ідеал стабільного подружжя затирається принагідними обставинами чи мінливими почуттями. Люди бояться самотності, прагнуть середовища безпеки і довіри, і водночас з'являється страх потрапити в пастку стосунків, які заважатимуть у реалізації особистих прагнень³⁹.

Папа Франциск в апостольському повчанні *Amoris laetitia* наводить багато прикладів, коментуючи швидкість, з якою люди змінюють почуттєві зв'язки. Вони вважають, що любов можна підключити або відключити як у соцмережах – на бажання клієнта, і так само швидко заблокувати. До почуттєвих стосунків ставляться як до речей і доквілля: все одноразове, кожна людина вживає щось і викидає, зношує і нищить, користується цим, поки воно служить. Але того, хто використовує інших, рано чи пізно також використають, обдурять і відкинуть за тією самою логікою⁴⁰.

Ще однією ознакою постмодернізму є гедонізм, де приємність стає найважливішим критерієм і метою. Гедоніст, плутаючи приємність зі щастям, шукає задоволення там, де воно з'являється легко, без зусиль, без зобов'язань і моральних норм. Гедоніст – це той, хто не надто полюбляє працювати, але любить користуватися плодами чужої праці, шукає розваг, часто ціною власної совісті, моральності, вірності, сім'ї, інколи здоров'я та життя. Така

³⁸ Пор. М. KRÓLCZYK, *Realizacja podstawowych celów małżeństwa*, с. 77-79; Іван Павло II, *Лист до сімей*, с. 44.

³⁹ Пор. ФРАНЦИСК, Апостольська адгортація *Amoris laetitia*, п. 33, <https://katekhytyka-6.bl ogspot.com/2018/07/evangelii-gaudium-2013.html> [14.09.2023].

⁴⁰ Пор. *Там само*, п. 39.

людина не розуміє, що стаючи невірником різних насолод, вона віддаляється від справжнього щастя⁴¹.

Сучасна людина часто налаштована на консумпцію, тобто переконана, що має право до неконтрольованого споживання і необмеженого задоволення. Щоразу вигідніші умови життя молодих подружніх пар не сприяють глибшим подружнім і сімейним зв'язкам. Теоретичний та практичний матеріалізм ставить під загрозу віру і правду про людину як духовну істоту. Людина хоче стати володарем матеріального світу, водночас стаючи невірником речей. Дезорієнтована, вона відмежовується від вищих і трансцендентних цінностей, і ця духовна пустка породжує в ній ще більше бажання володіти. Якщо сім'я живе за принципами споживацтва, то все, що заважає такому життю, вона ігноруватиме або взагалі відкидатиме. Зокрема батьки не зважатимуть на дітей, яким потрібна любов, увага, зацікавлення, розуміння, вважаючи, що їхні потреби заспокоєні, оскільки ті мають, що їсти, у що одягнутися і де жити⁴².

Довіряючи задуму Творця і визнаючи, що людський прогрес може служити справжньому щастю людей, потрібно завжди пам'ятати слова Апостола: „Не вподібнюйтесь до цього світу” (Рим 12, 2), тобто до того духа марноти й лукавства, який людську діяльність, призначену для служіння Богові та людині, перетворює у знаряддя гріха⁴³.

В енцикліці *Centesimus Annus*, написаній на початку 90-х років ХХ століття, Іван Павло II вказував на проблеми, які стосуються сім'ї, але водночас дивився на сім'ю як на гармонійну інституцію, що її створив і поблагословив Бог. Папа стверджував, що основною структурною одиницею „людської екології” є сім'я, у лоні якої людина отримує перші та вирішальні поняття про істину і добро, пізнає, що значить дарувати любов і її отримувати, а отже, що конкретно означає бути особистістю. Тут йдеться про сім'ю, основою якої є таїнство подружжя, де взаємне дарування чоловіка та жінки створює таке життєве середовище, в якому дитина може виявляти і розвивати свої здібності, поступово усвідомлюючи свою гідність і готуючись до дорослого життя. Наголошуючи на значенні сім'ї, Папа закликав повернутися до того, щоб сприймати сім'ю як щось святе. Справді, сім'я – священна. Це місце, де життя – Божий дар потрібно відповідно зустрічати і захищати, і де цей дар

⁴¹ Пор. М. KRÓLCZYK, *Realizacja podstawowych celów małżeństwa*, с. 77-78.

⁴² Пор. *Там само*, с. 79.

⁴³ Пор. Другий Ватиканський Собор, Душпастирська конституція *Gaudium et spes*, в: *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі*, п. 37.

може розвиватися згідно з вимогами справжнього людського зростання. На відміну від культури смерті сім'я – це середовище культури життя⁴⁴.

Католицька Церква намагається активно реагувати на проблеми і виклики часу та пояснювати своїм вірянам їхню роль і місце в сьогоденні. Порівнюючи навчання Церкви і сьогодишню соціально-культурну ситуацію, бачимо, що це головне питання, навколо якого повинна зосереджуватися інтенсивна душпастирська праця Церкви. Сучасна культура значною мірою втратила з поля зору суттєвий зв'язок між правдою, добром і свободою. Тому допомогти людині віднайти цей зв'язок – це одне із завдань місії Церкви, яку вона виконує для спасіння світу⁴⁵.

Отже, проаналізувавши такі явища як плюралізм, утилітаризм, споживацтво, що притаманні постмодерністському періоду, а також релятивізм, як один із виявів культури „свободи”, можна дійти висновку, що джерелом таких явищ є „криза правди”, без якої любов стає порожньою оболонкою і яку можна заповнити на власний розсуд. Надмір інформації, якою перенасичена сучасна людина, часто дезорієнтує її, а філософські течії, які формують нове розуміння понять „свобода”, „право”, „моральність” мають сильний вплив на теперішнє суспільство. А якщо свобода стає абсолютною цінністю і правилом поведінки, тоді такі явища, як аборт, конкубінат, евтаназія, розлучення стають буденністю і фундаментом для розвитку культури смерті. Противагою такій культурі є культура життя, для популяризації якої Церква має докладати максимальних зусиль, даючи відповідь на найголовніші питання людини, зокрема ті, що стосуються її походження, покликання і ролі у цьому світі⁴⁶.

3. Церква і глобалізація

Глобалізація як процес глибоких змін у світовій економіці, політиці, інформаційній сфері має великий вплив не лише на всі сфери людської діяльності, а й на спосіб життя людини⁴⁷. Позитивним елементом глобалізації, згідно з навчанням Бенедикта XVI, є той факт, що вона стає двигуном виходу з бідності багатьох регіонів світу і зумовлює їх розвиток. Однак цей планетарний розмах потребує керування любові в правді. Адже саме любов і

⁴⁴ Пор. Іван Павло II, Енцикліка *Centesimus annus*, п. 39, <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/02/centesimus-annus-ii-1991.html> [14.09.2023].

⁴⁵ Пор. Л. Помернюк, *Роль жінки, сім'ї, та шлюбу в сучасній інтерпретації Римско-Католицької Церкви*, Острого 2020, с. 86, 21-22

⁴⁶ Пор. *Там само*, с. 41-42.

⁴⁷ Пор. Ю. Шайгородський, *Глобалізація: неминучість концептуальних змін*, „Політичний менеджмент” 3 (2012), с. 71.

правда ставлять перед людьми творчі, складні завдання, відкривають думки і скеровують їх на побудову цивілізації любові. Якщо такого керування не буде, то це призведе до великої шкоди, невідомої досі, і нових поділів у людській родині⁴⁸.

Сучасний світ переживає багато змін. Суспільні та релігійні реалії, що колись були зрозумілі й визначені, втратили свою однозначність. Сьогодні притаманні такі явища як урбанізація, масова міграція, переміщення біженців, дехристиянізація історично-християнських країн, а з іншого боку – значно збільшився вплив Євангелія і його цінностей у країнах з переважно нехристиянським населенням, водночас помітний став розвиток різноманітних релігійних рухів і сект⁴⁹.

Визначальне місце в процесі глобалізації займає міграція, що має об'єктивний характер і її, найімовірніше, уже неможливо зупинити, принаймні демократичними методами. Головною причиною міграцій у сучасному світі є переселення з огляду на економічні чинники, передусім задля більшого заробітку. Крім цього, є міграції, не пов'язані з заробітчанством, – це вимушені переселення, викликані конфліктами, війнами, техногенними та екологічними катастрофами⁵⁰.

Вплив міграцій на сім'ю є доволі неоднозначний, можна сказати, великою мірою згубний. З одного боку, трудова міграція дає змогу розв'язати різні економічні проблеми сім'ї, а саме: покращити житлові умови, оплатити освіту чи лікування, гідно утримувати дітей та батьків, водночас вона є джерелом численних проблем, що стосуються подружжя, соціалізації дітей, самотності людей похилого віку. Адже частішають розлучення, зокрема через тривалу відсутність одного з подружжя, відсутність одного чи обох батьків зумовлює психологічні та педагогічні проблеми дітей, а зміна форми спілкування унеможлиблює безпосередній догляд за літніми людьми⁵¹.

Аналізуючи мобільність людей, пов'язану з міграцією, Папа Бенедикт XVI зазначав, що це може стимулювати виробництво нових матеріальних благ і обмін між різними культурами. Проте невпевненість щодо умов роботи внаслідок процесів мобільності та дерегуляції стає ендемічною,

⁴⁸ Пор. J. WARZESZAK, *Meandry globalizacji w ujęciu Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXVII (2014), т. 1, с. 327.

⁴⁹ Пор. ІВАН ПАВЛО ІІ, Енцикліка *Redemptor Missio*, п. 32, <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/redemptoris-missio-ii-1990.html> [14.09.2023].

⁵⁰ Пор. С. АКСЬОНОВА та ін., *Українське суспільство: міграційний вимір. Національна доповідь*, Київ 2018, с. 9.

⁵¹ Пор. *Там само*, с. 23.

з'являються форми психологічної нестабільності, труднощі у творенні власного послідовного життєвого плану, включно з одруженням. Наслідком такої ситуації є марнування суспільних ресурсів, деградація особи, тому Папа звертався до сучасників такими словами: „Хотів би нагадати всім, а особливо керівникам, причетним до формування нового економічного і суспільного ладу на світі, що першим капіталом, який потрібно берегти і цінувати, є людина, особа, у своїй цілісності”⁵².

З питанням міграції гостро постає проблема розлуки батьків із дітьми. Батьки – це перші і головні вихователі своїх дітей: вони є вихователями, бо вони – батьки⁵³. Тому виїзд батьків за кордон часто обертається трагедією для дітей, яких, по суті, принесли у жертву матеріальному благополуччю. Такі діти переважно зростають у достатку, проте нерідко з комплексом неповноцінності. Діти заробітчан – це нова форма соціального сирітства, що часто є проблемою загальнонаціонального масштабу. Крім цього, є ще категорія дітей, які зазнають подвійної зради батьків, тобто від'їзду матері, з одного боку, та алкоголізму і байдужості батька – з іншого, а іноді стикаються і з такою ситуацією, що обоє батьків створюють нові сім'ї⁵⁴. В Україні кожную четверту дитину виховують у неповній сім'ї, і все більшого поширення набуває неповна материнська сім'я. Такі сім'ї – це реальність сьогодення, а їхня кількість має тенденцію до зростання⁵⁵.

Про те, що відповідальність за сім'ю, за виховання дітей, великою мірою покладена на чоловіків, нагадує сучасному світові Папа Франциск: „Чоловік відіграє однаково важливу роль у житті родини, особливо в захисті й підтримці дружини і дітей. Багато чоловіків усвідомлюють важливість своїх обов'язків у родині й виконують їх відповідно до природного чоловічого характеру. Відсутність батька виразно позначається на житті родини, вихованні дітей та їх інтеграції в суспільство. Відсутність батька може бути фізичною, емоційною, когнітивною і духовною, і позбавляє дітей відповідного взірця батьківської поведінки”⁵⁶.

Іншою проблемою сучасної молоді та подружжя, на яку звертає увагу Церква, є дошлюбна чистота та чистота стосунків у шлюбі. Багато людей

⁵² БЕНЕДИКТ XVI, Енцикліка *Caritas in veritate*, п. 25.

⁵³ Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Лист до сімей*, с. 56.

⁵⁴ Пор. А. ВАВРИК, *Соціальні та психологічні особливості життєдіяльності дітей із дистантних сімей трудових мігрантів*, „Молодіжна політика: проблеми та перспективи” 4 (2014), с. 403.

⁵⁵ Пор. М. ШКРОБУТ, *Неповні сім'ї*, http://christianpsychology.org.ua/zhuttya_v_podruzhzhi/lubov-v-podruzzhz/1229-nepovn-smyi.html [13.09.2023].

⁵⁶ ФРАНЦИСК, Апостольська адгортація *Amoris laetitia*, п. 55.

розуміють дошлюбну чистоту як захист певної цінності, яку можна втратити. Проте це поняття має набагато глибше значення. Дошлюбна чистота повинна служити розвитку та збагаченню людини. Таке налаштування створює атмосферу для розвитку любові до Бога, а у відповідний момент і до особи протилежної статі. Проте часто чистоту пов'язують із переліком заборон, що викликає спротив. Дошлюбна чистота є певною життєвою позицією і стилем життя, а не наказом і зреченням. Підставою дошлюбної чистоти є те саме, що і подружньої чистоти: визнання Бога, Господом і Автором життя – і тому єдиним Авторитетом, що вирішує про призначення людського джерела життя⁵⁷.

Ще одна складна проблема сучасності пов'язана з народженням дітей. Найбільшими перешкодами для цього часто вважають недостатнє матеріальне забезпечення сім'ї, невідповідні житлові умови, нестабільність політичної ситуації, неможливість забезпечити майбутнє дітей, дати їм належну освіту. Багато людей переконано, що переміщення у країну, де вони матимуть змогу покращити свій матеріальний добробут, поліпшити житлові умови, влаштуватися на роботу із вищою зарплатнею, гарантуватиме захищеність і певну стабільність, – все це мало б допомогти у повній реалізації планів щодо дітей. Така надія, що матеріальні блага сприятимуть народженню і вихованню дітей, може позитивно впливати на репродуктивні плани. Однак життя свідчить, що мігранти, зокрема молоді, в нових умовах часто відчують деяку невизначеність у майбутньому, невпевненість у своїх силах, що спонукає їх відкладати народження дитини⁵⁸. А це, зі свого боку, породжує проблему контрацепції.

Позиція Католицької Церкви щодо контрацепції є однозначна і незмінна впродовж століть. Вона відкидає будь-які методи, які обмежують продовження роду, зокрема вбивство невинної людини, навіть якщо та перебуває у зародковому стані в лоні матері. Заборона переривання вагітності як метод контролю над народжуваністю ґрунтується на заповіді „Не вбивай” (Вих 20, 13)⁵⁹.

Навчання Церкви вчення базується нерозривному зв'язку подвійного змісту, що притаманний подружньому актові – любовному єднанні та продовженні роду. Цей зв'язок походить від Бога, і людина не має права

⁵⁷ Пор. А. KATARZYŃSKA, *Poradnia życia rodzinnego w procesie przygotowania do małżeństwa*, Kraków 2019, с. 161-162.

⁵⁸ Пор. С. АКСЬОНОВА та ін., *Українське суспільство: міграційний вимір*, с. 234.

⁵⁹ Пор. Л. ПОМЕРНЮК, *Роль жінки, сім'ї та шлюбу в сучасній інтерпретації Римокатолицької Церкви*, с. 77.

самовільно його розривати. У своїй внутрішній структурі подружній акт, єднуючи чоловіка і жінку, водночас робить їх здатними до зачаття нового життя, згідно з законами, вписаними в природу людини. Шануючи ці два аспекти – любовне єднання та продовження роду, подружня єдність зберігає як зміст взаємної та справжньої любові, так і його призначення для величного завдання батьківства, до якого покликана людина⁶⁰. Коли подружжя, вдаючись до протизаплідних засобів, відокремлює ці два значення, що їх Бог Творець записав в історії чоловіка та жінки та в динаміці їхньої статевої єдності, вони поводяться як судді щодо задуму Бога, маніпулюючи і принижуючи людську статевість⁶¹.

Іншою проблемою, що пов'язана з таким даром Бога як статевість і яка заповонила епоху глобалізації, є гендерна ідеологія. Спершу її представляють як гуманне вчення, мета якого захищати рівність чоловіків і жінок. Саме у такому значенні проникає поняття „гендер” у навчальні заклади різного рівня та засоби масової інформації. Розпочинаючи від ідеалу рівності та своєрідного міфу дискримінації, ідеологи гендеру у боротьбі з цією так званою дискримінацією намагаються надати юридичний статус збоченням. Так поруч з поняттями „чоловік”, „жінка” з'являються безліч інших термінів, які у своїй суті означають сексуальні „вподобання”. Крім цього, прихильники гендерної ідеології борються з ущемленням їхніх прав за допомогою різноманітних публічних акцій, як наприклад гей-паради, вимагаючи толерантного ставлення до них та легалізації таких стосунків на соціальному рівні⁶².

Церква, беручи за підставу творчий акт Бога, на рівні природного права виявляє абсурдність такої гендерної спільноти, оскільки: 1) лише спільнота чоловіка і жінки зі своєї природи спроможна дати життя новій людині; 2) дитина, яка народжується у подружньої пари, є плодом взаємної любові, що також виявляється в тілесному вимірі; 3) у природному подружжі новонароджена дитина допомагає своїм батькам перейти від взаємного захоплення до відкритості для іншої особи; 4) оскільки одностатеві пари не можуть мати дітей з очевидних причин, гендерне суспільство пропагує сурогатне материнство, а це призводить до того, що дитина стає предметом купівлі⁶³.

У своєму повчанні *Amoris Laetitia* папа Франциск влучно зазначає:

⁶⁰ Пор. Павло VI, Енцикліка *Humanae vitae*, п. 12, <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2017/12/humanae-vitae-vi1968.html> [14.09.2023].

⁶¹ Пор. Іван Павло II, Апостольське повчання *Familiaris consortio*, п. 32

⁶² Пор. Р. ЛАБА, *Замах на родину*, с. 46.

⁶³ Пор. *Там само*, с. 47.

„Не впадаймо в гріх стати Творцем. Ми створені, і ми не всемогутні. Світ був створений до нас, і його треба прийняти як дар. Водночас ми покликані захищати нашу людську природу, а це означає, передовсім, прийняти й шанувати її такою, якою вона була створена”⁶⁴.

Розглядаючи сучасні проблеми, які нависли над інститутом подружжя і сім’ї, можна дійти висновку, що дія культури смерті глибоко проникла в цю сферу людських взаємин. Серед християн все популярніше стає дошлюбне життя, а розлучення вважають правильним вирішенням проблем. Зі свого боку, Католицька Церква не припиняє навчати, що шлюб між чоловіком і жінкою – це довічне партнерство, основною метою якого є продовження роду та виховання дітей, а християни мають сприймати його як нерозривний союз подружжя, якому притаманний вічний характер духовного спілкування та любові⁶⁵. Стосовно глобалізації та її впливу на подружжя та сім’ю, то Церква наголошує, що глобалізація не є ані добра, ані погана. Вона буде такою, якою зроблять її люди. Проте людина не повинна стати її жертвою, а навпаки, як вільна і розумна істота, вона має бути активною і у своїх діях керуватися любов’ю та правдою⁶⁶.

Закінчення

Людина, вихована за комуністичних часів, ступила на дорогу свободи, яка перетворилась у трагедію її життя. Звільняючись від релігійно-моральних обмежень, вона попала у ще гіршу неволю, якої не знали попередні покоління⁶⁷. Уярмлення людини ілюструє метафізичну правду – нестача чи надмір свободи породжує неволю. Усунення з людського життя вищих, духовних норм стає формою поневолення духа. Новий оманливий ідеал є трагічним символом комуністичного бачення людської особи, яку змусили зосередитися на фізичній праці, відволікаючи увагу всього суспільства від питань духовної культури⁶⁸.

Питання ілюзорної свободи не втратило своєї актуальності й у сучасному світі. Людина, відвертаючи свій погляд від Бога та змінюючи „Божу Правду на неправду” (Рим 1, 25), затьмарює свою здатність пізнавати правду та послаблює волю підпорядкувати себе їй. Людина починає шукати свободи

⁶⁴ Франциск, Апостольська адгортація *Amoris laetitia*, п. 56

⁶⁵ Пор. Л. Помернюк, *Роль жінки, сім’ї та шлюбу в сучасній інтерпретації Римо-Католицької Церкви*, с. 86.

⁶⁶ Пор. Бенедикт XVI, Енцикліка *Caritas in veritate*, п. 42.

⁶⁷ Пор. J. PASTUSZKA, *Psychologia komunizmu*, <http://www.polskietradycje.pl/artykuly/widok/407> [08.05.2021].

⁶⁸ Пор. *Там само*.

поза самою правдою⁶⁹. Ідеології минулого та сьогодення, окрім впливу на особистість і її деформацію, мають неабиякий вплив і на сім'ю. Процеси секуляризації та релятивізації передусім деформують правду про людину, а водночас і правду про сім'ю, через упадок самої природи сім'ї, яка ґрунтується на подружжі⁷⁰. З поняттям свободи тісно пов'язане поняття правди. Любов сяє у правді, і лише у правді можна жити справжньою любов'ю. Правда – це світло, що надає любові сенсу й цінності, а також допомагає людям вийти з тенет суб'єктивних ідей та хибних уявлень⁷¹.

Великим спустошенням для жителів України стала комуністична ідеологія, яка згубно позначилась на ментальності людей, на їхніх серцях, моралі, а також надмірна турбота сучасного світу про благополуччя людини, що зрештою вилилась у такі гедоністичні життєві концепції як утилітаризм, індивідуалізм, егоїзм, і своїм акцентом на споживацтві та короточасній насолоді нівечить людську особистість.

Церква від початків свого існування особливою турботою огортала подружжя і сім'ю. Також і сьогодні, з огляду на велику кількість загроз, що нависли над інституцією сім'ї, її зусилля скеровані на формування цінностей, які стосуються сакраментального подружжя, християнської сім'ї, а також життя в чистоті. Аналіз життєвих ситуацій показує вкрай складну ситуацію сучасної молоді, яка не розуміє сенсу реєстрації шлюбу і значення в їхньому житті таїнства подружжя. Тому варто доносити молоді основні завдання, які стоять перед нареченими, подружжями, і допомогти зрозуміти, що надзвичайно важливим в духовному житті сім'ї є досвід Бога, а це, зі свого боку, пов'язане з пізнанням Божого слова і глибоким сакраментальним життям.

Крім цього, дуже важливою є глибока християнська формація в тих аспектах, які стосуються подружжя, сім'ї, дошлюбної і подружньої чистоти. У цьому дуже значна роль Церкви, яка повинна дбати про формування своїх вірних різного віку і різних покликань, а також виходити з Євангелієм до всіх людей доброї волі, даючи відповідь на нагальні питання сучасності та шукаючи нові способи і методи розв'язання проблем сьогодення⁷².

⁶⁹ Пор. ІВАН ПАВЛО II, Енцикліка *Veritatis splendor*, п. 2.

⁷⁰ Пор. CZ. RYCHLIICKI, *Godność małżeństwa i rodziny w przesłaniu Konstytucji Gaudium et spes Soboru Watykańskiego II*, „Ius Matrimoniale” 26 (2015), т. 1, с. 34.

⁷¹ Пор. БЕНЕДИКТ XVI, Енцикліка *Caritas in veritate*, п. 34.

⁷² Пор. М. KRÓL CZYK, *Realizacja podstawowych celów małżeństwa*, с. 249.

Резюме

Мета статті – показати виклики, які сучасний світ ставить перед людьми в різних сферах особистого і суспільного життя, насамперед ті, з якими стикаються подружжя і сім'ї в Україні. Для досягнення поставленої мети використано дедуктивний метод, зокрема аналіз джерельних текстів, інтерпретацію і порівняння, а також методи синтезу і умовисновку. На підставі аналізу сучасного навчання Католицької Церкви та теологічних опрацювань вказано на три основні виклики, що стоять перед спільнотою вірних в Україні, а саме: вплив ідеології тоталітарного комунізму, постмодерністський менталітет, беручи до уваги такі культурні тенденції, як плюралізм, релятивізм і споживацтво, а також значення щоразу більшої глобалізації та її несприятливий вплив на особисте, подружнє і сімейне життя. У статті показано вибрані джерела сучасної кризи спільноти й інституту подружжя та побудованої на ньому сім'ї, з особливим наголосом на викликах, актуальних для українського суспільства. Стосовно кожного виклику у статті коротко представлена пастирська відповідь Католицької Церкви, зокрема наголошено на тих аспектах реалізації місії Церкви, що в умовах сьогодення дають змогу популяризувати культуру життя і любові.

Summary

Contemporary challenges of married and family life in Ukraine. Pastoral perspective of the Roman Catholic Church

The aim of the article is to show the challenges that the modern world poses to people in different areas of personal and social life, especially the challenges facing married and family life in Ukraine. In order to achieve the intended objective, the deductive method and its specific methods were used: the method of analysis of source texts, methods of interpretation and comparison, as well as methods of synthesis and inference. Based on the analysis of the contemporary teaching of the Catholic Church and theological studies, three main challenges facing the community of believers in Ukraine were presented: the impact of the ideology of totalitarian communism, the postmodernist mentality, taking into account such cultural trends as pluralism, relativism and consumerism, as well as the current widespread impact of globalization and its adverse effects on personal and marital and family life. The article presents selected sources of the contemporary crisis of the community and of the institution of marriage, as well as the family built on it, with particular attention to the challenges perceived in Ukraine. For each of the challenges, the article briefly presents the pastoral response of the Catholic Church.

It emphasizes in particular those aspects of the Church's mission which, in the present situation, make it possible to promote a culture of life and charity.

Streszczenie

Współczesne wyzwania życia małżeńsko-rodzinnego w Ukrainie. Perspektywa pastoralna Kościoła rzymskokatolickiego

Celem artykułu jest ukazanie wyzwań, jakie współczesny świat stawia przed ludźmi w różnych dziedzinach życia osobistego i społecznego, a szczególnie wyzwań stojących przed życiem małżeńsko-rodzinnym w Ukrainie. W osiągnięciu zamierzonego celu wykorzystano metodę dedukcyjną oraz jej metody szczegółowe: metodę analizy tekstów źródłowych, metody interpretacji i porównawczą, a także metody syntezy i wnioskowania. Na podstawie analizy współczesnego nauczania Kościoła katolickiego oraz opracowań teologicznych ukazane zostały trzy główne wyzwania stojące przed Wspólnotą wierzących w Ukrainie, takie jak: wpływ ideologii totalitarnego komunizmu, mentalność postmodernistyczna, z uwzględnieniem takich jej nurtów kulturowych, jak pluralizm, relatywizm i konsumpcjonizm, a także upowszechniające się obecnie oddziaływanie globalizacji i jej niekorzystnych skutków dla życia osobistego oraz małżeńsko-rodzinnego. Artykuł ukazuje wybrane źródła współczesnego kryzysu wspólnoty oraz instytucji małżeństwa, a także budowanej na nim rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwań dostrzeganych w Ukrainie. W przypadku każdego z wyzwań artykuł prezentuje pokrótce odpowiedź pastoralną Kościoła katolickiego. Szczególnie podkreśla te aspekty realizacji misji Kościoła, które w obecnej sytuacji pozwalają krzewić kulturę życia i miłości.

Бібліографія:

Centrum myśli Jana Pawła II (2018). *List od Jana Pawła II o wolności*. Взято з: <https://www.centrumjp2.pl/list-od-jana-pawla-ii-owolnosc> [13.09.2023].

Katarzyńska, A. (2019). *Poradnia życia rodzinnego w procesie przygotowania do małżeństwa*. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II.

Królczyk, M. (2018). *Realizacja podstawowych celów małżeństwa w kontekście współczesnych uwarunkowań społeczno-kulturowych*. Kraków: Wydawnictwo Scriptum.

Pastuszka, J. (1938). *Psychologia komunizmu*. Взято з: <http://www.polskietradycje.pl/artykuly/widok/407> [13.09.2023].

Pius XI (1937). Encyklika *Divini Redemptoris*. Взято з: <https://www.ekai.pl/dokumenty/encyklika-divini-redemptoris/> [14.09.2023].

Rychlicki Cz. (2015). *Godność małżeństwa i rodziny w przesłaniu Konstytucji Gaudium et spes Soboru Watykańskiego II. Ius Matrimoniale* 26, nr 1, 23-38.

Warzeszak, J. (2014). Meandry globalizacji w ujęciu Benedykta XVI. *Warszawskie Studia Teologiczne* XXVII (1), 325-351.

Zajac, M. (2014). Wyzwania współczesnej rodziny. *Łódzkie Studia Teologiczne* 23, nr 3, 75-88.

Аксьонова, С. та ін. (2018). *Українське суспільство: міграційний вимір. Національна доповідь*. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України.

Бенедикт XVI (2009). Енцикліка *Caritas in veritate*. Взято з: <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/03/caritas-in-veritate-xvi-2009.html> [14.09.2023].

Ваврик, А. (2014). Соціальні та психологічні особливості життєдіяльності дітей із дистантних сімей трудових мігрантів. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи* 4, 401-405.

Войналович, В., Кочан, Н. (2018). *Релігійний чинник етнополітичних процесів у Галичині: Повоєнна радянська доба і сучасність*. Київ: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України.

Гадьо, І. (2019). *Сім'я у задумі її Творця*. Львів: Простір-М.

Другий Ватиканський Собор (1965). Декларація про християнське виховання *Gravissimus educationis*. В: М. Петрович (ред.). (2014), *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі* (196-207). Львів: Видавництво „Свічадо”.

Другий Ватиканський Собор (1965). Душпастирська конституція *Gaudium et spes*. В: М. Петрович (ред.). (2014), *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі* (334-416). Львів: Видавництво „Свічадо”.

Іван Павло II (1981). Апостольське повчання *Familiaris consortio*. Взято з: <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/familiaris-consortio-1981.html> [14.09.2023].

Іван Павло II (1987). Проповідь під час Святої Літургії у Ченстохові 13 червня 1987 року. Взято з: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/homilies/1987/documents/hf_jp-ii_hom_19870613_messa-czestochowa.html [14.09.2023].

Іван Павло II (1990). Енцикліка *Redemptoris missio*. Взято з: <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/redemptoris-missio-ii-1990.html> [14.09.2023].

Іван Павло II (1991). Енцикліка *Centesimus annus*. Взято з: <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/02/centesimus-annus-ii-1991.html> [14.09.2023].

Іван Павло II (1993). Енцикліка *Veritatis splendor*. Взято з: <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/veritatis-splendor-1993.html> [14.09.2023].

Іван Павло II (1994). *Лист до сімей Святішого Отця Івана Павла II з нагоди року сім'ї 1994*. Київ: Кайрос.

Ігнатова, К. П., Пятницькова, І. В. (2019). Радянське сімейне законодавство 1917-1937. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса* 11, nr 2, 26-30.

Кришталь, Г. (2007). Моральне виховання в сім'ї як можливість виходу з антропологічної кризи. *Вісник Інституту родини і подружнього життя УКУ* 5, 38-67.

Лаба, Р. (2018). *Замах на родину*. Київ: Видавництво Родина.

Лев XIII (1891). Енцикліка *Rerum novarum*. Взято з: https://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi_hrikti/nauka_cerkvy/2391-rerum-novarum-nov-rech-enciklkapari-leva-h.html [14.09.2023].

Павло VI (1968). Енцикліка *Humanae vitae*. Взято з: <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2017/12/humanae-vitae-vi1968.html> [14.09.2023].

Помернюк, Л. (2020). *Роль жінки, сім'ї, та шлюбу в сучасній інтерпретації Римо-Католицької Церкви*. Острого: Національний університет Острозька академія.

Попков, В. (2019). М. Бердяєв про національну російську інтерпретацію марксистської концепції. *Політичне життя* 4, 45-52.

Святе Письмо Старого і Нового Завіту. І. Хоменко (пер.). Львів: Місіонер 2008.

Тофтул, М. Г. (ред.). (2014). *Сучасний словник з етики*. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка.

Франциск (2013). Апостольська адгортація *Amoris laetitia*. Взято з: <http://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/07/evangelii-gaudium-2013.html> [14.09.2023].

Чорна, М. (2019). *Плюралізм та релятивізм*. Взято з: <http://c4u.org.ua/pluralizm-ta-reliatyvizm/> [13.09.2023].

Шайгородський, Ю. (2012). Глобалізація: неминучість концептуальних змін. *Політичний менеджмент* 3, 64-76.

Шкробут, М. (2013). *Неповні сім'ї*. Взято з: http://christianpsychology.org.ua/zhuttya_v_podruzhzhi/lubov-v-podruzhzh/1229-nepovn-smyi.html [13.09.2023].